

24. Yaksa, N.V. (2015). Multicultural education: The European dimension. Problems of modern teacher education. Ser. Pedagogy and Psychology. Vol. 46 (2). 354-361 [in Russian].

Стаття надійшла до редакції 15.09.2018 р.

УДК 008.001.2

Яковлев Олександр Вікторович
доктор культурології, доцент,
професор кафедри мистецтвознавчої експертизи
Національної академії керівних кадрів
культури і мистецтв
ORCID 0000-0002-5881-0861
yalikdeveloper@gmail.com

ФЕСТИВАЛЬНИЙ РУХ ЯК ЧИННИК ІНТЕГРАЦІЇ ТА ЗБЕРЕЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО КУЛЬТУРНОГО ЛАНДШАФТУ

Метою дослідження є розкрити значення та особливості фольклорно-фестивального руху в процесі формування сучасного культурного простору України. **Методологія дослідження** побудована з урахуванням необхідності використання міждисциплінарного підходу, що поєднує можливості мистецтвознавства, культурології та інших гуманітарних наук. **Науковою новизною** статті бачиться обґрунтування нерозривного взаємозв'язку фестивального руху в Україні із загальносвітовими культуротворчими процесами та визначення фестивалю фольклору, суттєвим чинником регіональної самоідентифікації і, одночасно, найважливішим засобом міжкультурної інтеграції національного культурного ландшафту. **Висновки.** Розвиток фестивального руху в Україні нерозривно пов'язаний із загальносвітовими культуротворчими процесами, в контексті яких фестивалі як соціокультурний феномен із кожним роком набувають поширення. Серед заходів, покликаних позитивно вплинути на процес захисту, збереження і поширення об'єктів нематеріальної культурної спадщини, зокрема, фольклору особливе значення надається фестивалям фольклору. Важлива функція фестивалю фольклору, що походить з його природи, це здійснення певної соціокультурної роботи як чинника самоідентифікації і регіональної самобутності етносу, як найактивнішого засобу міжкультурної інтеграції та синергії національного культурного простору.

Ключові слова: фестивальний рух; фестиваль фольклору; культурний простір; культурний ландшафт; фольклор.

Яковлев Александр Викторович, доктор культурологии, доцент, профессор кафедры искусствоведческой экспертизы Национальной академии руководящих кадров культуры и искусства

Фестивальное движение как фактор интеграции и сохранения национального культурного ландшафта

Целью исследования является раскрыть значение и особенности фольклорно-фестивального движения в процессе формирования современного культурного пространства Украины. **Методология исследования** построена с учетом необходимости использования междисциплинарного подхода, сочетающего возможности искусствоведения, культурологии и других гуманитарных наук. **Научной новизной** статьи видится обоснование неразрывной взаимосвязи фестивального движения в Украине с общемировыми культуротворческими процессами и определения фестиваля фольклора, существенным фактором региональной самоидентификации и, одновременно, важнейшим средством межкультурной интеграции национального культурного ландшафта. **Выводы.** Развитие фестивального движения в Украине неразрывно связано с общемировыми культуротворческими процессами, в контексте которых фестивали как социокультурный феномен с каждым годом приобретают все большее распространение. Среди мер, призванных оказать положительное влияние на процесс защиты, сохранения и распространения объектов нематериального культурного наследия, в частности, фольклора особое значение придается фестивалям фольклора. Важная функция фестиваля фольклора, происходит от его природы, это осуществление социокультурной работы как фактора самоидентификации и сохранения региональной самобытности этноса и активного средства межкультурной интеграции и синергии национального культурного пространства.

Ключевые слова: фестивальное движение; фестиваль фольклора; культурное пространство; культурный ландшафт; фольклор.

Yakovlev Oleksandr, doctor of Cultural Studies, associate professor, professor of National Academy of Managerial Staff of Culture and Arts

Festival movement as an integration factor and preserve the national cultural landscape

The purpose of the article is to reveal the meaning and characteristics of the folk-festival movement in the process of forming the modern cultural space of Ukraine. **The methodology** is based on an interdisciplinary approach, combining the possibilities of art history, cultural studies and other humanities. **The scientific novelty** of the article seems to be the rationale for the inextricable relationship of the festival movement in Ukraine with global cultural processes and the definition of the festival of folklore, a significant factor in regional identity and, at the same time, the most important means of intercultural integration of the national cultural landscape. **Conclusions.** The development of the festival movement in Ukraine is inextricably linked with the global cultural-creating processes, in the context of which

festivals as a sociocultural phenomenon are becoming more and more common every year. Among the measures designed to have a positive impact on the process of protection, preservation and dissemination of objects of intangible cultural heritage, in particular, folklore, special importance is attached to festivals of folklore. An important function of the festival of folklore, derived from its nature, is the implementation of socio-cultural work as a factor of self-identification and preservation of the regional identity of the ethnic group and an active means of intercultural integration and synergy of the national cultural space.

Key words: festival movement; festival of folklore; cultural space; cultural landscape; folklore.

Актуальність теми дослідження. Сучасна глобальна ситуація характеризується динамічним перетворенням простору життя людини, індивід стає більш мобільним, рухливим, а нові засоби комунікації дають можливість освоювати раніше недоступні простори, що впливає на поведінку людей, орієнтуючи їх у більшій мірі на динамічне, поверхневе споживання, а не на збереження і творче засвоєння навколишнього середовища, насиченого високими культурними змістами.

Еволюція ідеї єдності природи, середовища проживання, культури і духовного світу людини проходить у філософсько-культурологічному аспекті низку етапів: від уявлень про простір, про природне середовище до інтуїції культурного ландшафту. Культурний ландшафт репрезентує не тільки середовище проживання, змінену природу, історичну пам'ять, але й відображає екзистенціальний стан людини. Репрезентація культурного ландшафту є свого роду способом подолання відчуження людини від культурного середовища, створюючи можливість уникнути деструкції.

Метою дослідження є розкрити значення та особливості фольклорно-фестивального руху в процесі формування сучасного культурного простору України.

Методологія дослідження побудована з урахуванням необхідності використання міждисциплінарного підходу, що поєднує можливості мистецтвознавства, культурології та інших гуманітарних наук.

Стан наукової розробки проблеми. Науковим підґрунтям даного положення є праці українських дослідників-фольклористів і культурологів М. Драгоманова, П. Чубинського, М. Лисенка, Б. Грінченка, Д. Яворницького, В. Гнатюка, К. Квітки та ін. Аналізуючи поняття «фестиваль», спираємося на дослідження сучасних українських дослідників: Г. Борейко [1], С. Зуєва [2], С. Чернецької [6], М. Шведа [7], які аналізують фестиваль як феномен культури, «як громадське масове святкування, метою якого є демонстрація досягнень мистецького та культурного життя суспільства» [6, с. 102].

Виклад основного матеріалу. Фестиваль фольклору розглядається нами як одна з форм репрезентації культурного ландшафту. Під репрезентацією розуміється демонстрація культурного ландшафту в іншій системі кодифікації. На основі модифікацій форм культурного ландшафту в різних видах мистецтва можна зробити висновок про ступінь його впливу на людину і соціум, що сприяє синергійним процесам у сфері культури.

Музика є однією з найбільш мінливих для репрезентації культурного ландшафту форм мистецтва, і саме у ній втілюється все різноманіття духовно-просторових масивів, образів і емоційних переживань. За допомогою музики передається культурний ландшафт, музика здатна передавати етнічні й національні тональності культурного ландшафту. Відтак, культурний ландшафт, відбитий в музичному фольклорі, набуває етнонаціонального характеру. Музика конкретизує чуттєвий досвід культурного ландшафту, естетично вбираючи в себе всю повноту його вираження. Репрезентований в музиці культурний ландшафт здатний відобразити просторовий, геокультурний спосіб існування конкретного етносу, народу, нації.

Культурний ландшафт, який характеризується заглибленням у свідомість, відчуттям синергії, максимальною включеністю в уявлене нами ідеальне культурне середовище, пробуджує роботу уяви і фантазії. В цьому випадку культурний ландшафт виступає і як джерело натхнення, і як результат творчої діяльності людини.

Важливість побудови культурного ландшафту обумовлюється тим, що сенс, який він породжує, дозволяє людині вкоренитися в бутті, сприяючи прив'язування його до своєї землі, своєї епохи. Відтак, культурний ландшафт, будучи екзистенційним переживанням, стверджує цінність гуманізму як життєвої стратегії, втіленої в культурі, мистецтві, фольклорі.

Сьогодні спостерігається тенденція розриву і відчуження найважливіших компонентів культурного ландшафту: людини і природи; історично заданого природного середовища та урбанізованого простору. Культурні ландшафти особистої й громадської сфер проживання розподілені, будучи відчужені від вільної творчості самих мешканців. Перетворення середовища в повноцінний культурний ландшафт вимагає не тільки теоретичного опрацювання сутності даного концепту, але і створення системи творчих індустрій, яка вбирає досвід його позитивної, гуманістичної репрезентації в широкому просторі буття людини. В контексті системи творчих індустрій етнокультури як один з чинників синергії в постмодерному ландшафті постає в Україні фестиваль фольклору.

У загальному вигляді, репрезентація культурного ландшафту у формі фестивалю фольклору передбачає переосмислення і демонстрацію внутрішньої структури, а також екзистенціальної напруженості культурного ландшафту, передачу емоційної складової, яка надихає людину і сприяє творчій діяльності, в основі чого лежать ті ж образи, що і насичують культурний континуум. Функціонування фестивалів фольклору в просторово-часовому континуумі свідчить про культурний ландшафт як

подію і факт індивідуальної свідомості, а тривалість і спадковість існування говорить про його стійкість в культурі та належність багатьом поколінням.

Фестиваль фольклору як сучасна форма міжкультурної комунікації здатний сприяти інтеграції культур у світовому художньому просторі на основі актуалізації та трансляції етнокультурної спадщини в умовах розвитку синергійних процесів. Науковим базисом відповідного положення є розвідки українських дослідників-фольклористів і культурологів М. Драгоманова, П. Чубинського, М. Лисенка, Б. Грінченка, Д. Яворницького, В. Гнатюка, К. Квітки та ін.

З позицій сучасного мистецтвознавства і культурології українська дослідниця Л. Троєльнікова тлумачить поняття «фольклор» «... як тип культури, відмінної від професійної та масової, що виражає етнічну картину світу й ціннісно-нормативну систему життєдіяльності народу» [5, 73], а культуролог Ю. Сугрובה зазначає, що при вивченні фольклору в сучасному поліетнічному соціокультурному просторі «задоволення потреб у збереженні етнічної ідентичності, підтримці етнічної толерантності знайомство з традиційним світоглядом різних народів ... поєднується з потребою держави й нації в гармонійному включенні багатства та надбань різних культур до загальнонаціонального культурного контексту» [4, 351].

Історія культури свідчить про закономірний характер періодичного виходу національного мислення того чи іншого народу у світовий простір. На рубежі тисячоліть, у XXI столітті відзначається «планетарний ритм» національного буття України як складової світової інформаційної структури. З іншого боку, в незалежній Україні спостерігаються процеси децентралізації та регіоналізації, зумовлені відродженням етнічної самобутності окремих областей та територій країни. Сьогодні ми є свідками небувалого розквіту фестивального руху, що демонструє різноманітність культурного ландшафту України, мистецьку своєрідність її регіонів.

На думку С. Чернецької, основним завданням фестивалю фольклору є широке залучення населення до участі в народній творчості; практичне знайомство з джерелами автентичного фольклору й національних етнографічних груп України та інших держав; пошук і привернення уваги до вивчення фольклору науково-дослідницьких гуртів, окремих збирачів нематеріальної культурної спадщини; розвиток українського фольклору, традицій, звичаїв різних національностей, духовне збагачення українського народу. Метою ж вітчизняного фольклорно-фестивального руху є сприяння розвитку і популяризації української мистецької традиції, зробити її співзвучною сучасності, зберігаючи при цьому рівновагу між традицією та інновацією; формувати й розвивати національну ідентичність, створюючи нове мистецьке середовище; налагоджувати культурні зв'язки та творчий взаємообмін України та інших країн світу; підвищувати роль культурної спадщини у формуванні патріотичного світогляду підростаючого покоління [6].

У теоретичному плані концепт «фестиваль фольклору» можна інтерпретувати як мультикультурний, поліфункціональний та інтерактивний форум, діяльність якого спрямована на відродження, збереження, популяризацію і трансляцію надбань нематеріальної культурної спадщини» [6, с. 217]. Погоджуючись із визначенням С.Ю. Чернецької, додамо ще одну важливу функцію фестивалю фольклору, що походить з його природи, а саме, з одного боку, як чинника самоідентифікації і регіональної самобутності етносу, а з іншого – як найактивнішого засобу міжкультурної інтеграції та синергії національного культурного простору.

Фестивалі мають певну типологію, в основу якої покладено критерії визначення статусу культурного суб'єкта як семіотичного утворення, а саме: рівень семіотичної насиченості, інтенсивність обміну з іншими культурами, рівень самоопису, рівень значущості знаково-символічної діяльності, специфіка аудиторії та концертних залів, цінова політика, художня концепція, реалізація гуманітарних проектів.

Наприклад, міська семіосфера обумовлює рівень мистецького заходу, його художню концепцію. Фестиваль як текст ускладнює міську семіосферу, впливає на позицію міста в ієрархії культурного ландшафту України. Виникає своєрідна взаємозалежність, яка спричиняє дублювання культурних дискурсів, що декларуються: міського - у просторі фестивалю, фестивального - у міській семіосфері.

Фольклорно-фестивальний рух в Україні розпочався наприкінці 80-х рр. ХХ ст.: фестиваль кобзарського мистецтва «Вересаєве свято» (1988 р.) у с. Сокиринці? Чернігівської обл., фестиваль зимових обрядів «Florile dalbe» («Белая кипень») (1988 р.) у м. Рені, Одеської області. Першими фестивалями фольклору в Україні також стали: фестиваль грецької культури «Мега юрти» (1988 р.) у Донецькій обл., обласний фестиваль колядницьких колективів «Вертеп» у м. Мукачеві (1989 р.), у червні 1991 р. в Луцьку Міжнародний фестиваль українського фольклору «Берегиня», у вересні в с. Верховина Івано-Франківської області – перший Міжнародний гуцульський фестиваль.

Поступово поширюється нова форма фольклорного руху – етнофестивалі. За роки незалежності в Україні створено цілий ряд регулярних фестивалів фольклорного спрямування. Вони охоплюють широкий спектр традиційної української культури (обряди, звичаї, народні пісні, танці, музику тощо).

Культурологічне вивчення фестивально-фольклорного руху показало, що завдяки змістовним художньо-мистецьким і науковим програмам фестивалів, які насичені народними традиціями і поліетнічним спілкуванням, форуми позитивно впливають на відродження української культурно-

мистецької спадщини, сприяють синергії регіональних культурних ідентичностей в єдиний культурний континуум сучасної України. Водночас, аналіз фольклорно-фестивального руху в Україні кінця 90-х рр. ХХ ст. – початку ХХІ ст. виявив, що його розквіт пов'язаний з політичними й соціально-економічними перетвореннями нашої держави у незалежну країну періоду національного відродження, в культурно-мистецькому процесі якої особливого значення набув розвиток фольклорних традицій.

Отже, дослідження історії вітчизняного фольклорно-фестивального руху показує динаміку його розвитку у спрямуванні національно-культурного відродження України від монокультурних фестивалів окремих регіонів (кінець 1990-х рр.) до мультикультурних імпрез (1991 р.) і через створення нових фестивалів і поширення фольклорно-фестивального руху в центральних і східних регіонах нашої країни (2000 – 2003 рр.) поява нового виду форумів – етнофестивалів, що знаходяться на стику автентичної і модерної музики, народної культури й сучасного мистецтва, літературних традицій і новаторства, які позитивно впливають на популяризацію української культури, сприяють синергії регіональних культурних ідентичностей в межах України та світу.

Особливу роль у збереженні національних культурних традицій за межами України відіграє фольклорно-фестивальний рух представників діаспори, адже майже двадцять мільйонів українців мешкають в Російській Федерації, США, Канаді, Польщі, Австралії, Аргентині, Бразилії, Італії, Німеччині, Норвегії, Португалії, Уругваї.

В. Скуратівський, у творчому доробку якого є проведення ряду таких відомих в Україні та далеко за її межами форумів, як Міжнародний фестиваль українського фольклору «Берегиня», Міжнародний фестиваль традиційної народної культури «Покуть», Міжнародний фестиваль дитячого фольклору «Котилася торба з високого горба», зазначав, що завдяки таким фестивалям пощастило оживити згадані джерельця народної пісенної культури, виявити невідомих досі носіїв і популяризаторів й у такий спосіб збагатити фольклорну спадщину національним мелосом [3].

Висновки. Розвиток фестивального руху в Україні нерозривно пов'язаний із загальносвітовими культуротворчими процесами, в контексті яких фестивалі як соціокультурний феномен із кожним роком набувають поширення. Серед заходів, покликаних позитивно вплинути на процес захисту, збереження і поширення об'єктів нематеріальної культурної спадщини, зокрема, фольклору особливе значення надається фестивалям фольклору. Важлива функція фестивалю фольклору, що походить з його природи, це здійснення певної соціокультурної роботи як чинника самоідентифікації і регіональної самобутності етносу, як найактивнішого засобу міжкультурної інтеграції та синергії національного культурного простору.

Література

1. Борейко Г. Д. Культурне життя Рівненщини у 50–60 роки ХХ століття: тенденції та особливості розвитку : дис. ... канд. іст. наук : 26.00.01 «Теорія та історія культури»; Рівненський держ. гуманітарний ун-т. Рівне, 2010. 227 с.
2. Зуев С. П. Сучасний культурний простір та семіотика музичного фестивалю (на матеріалах Харкова) : дис. ... канд. мистецтвознав. : 17.00.01 «Теорія та історія культури». Сумський держ. пед. ун-т ім. А. С. Макаренка. Суми, 2006. 207 с.
3. Скуратівський В. Поліття. [Електронний ресурс]. Режим доступу : http://www.culturalstudies.in.ua/knigi_4.php.
4. Сугрובה Ю. Ю. Культуротворчість у діалозі традицій і новацій сучасного поліетнічного суспільства України (кримський досвід) : монографія. Сімферополь : Видавничий центр КДМУ, 2012. 352 с.
5. Троєльнікова Л. О. Народна художня творчість (фольклор) у досвіді культуротворчої рефлексії // Вісник ДАКККІМ : щоквартальний науковий журнал. Київ: НАКККІМ, 2010. № 2. С. 72–75.
6. Чернецька С. Ю. Фестивалі фольклору в соціокультурних процесах України кінця ХХ – початку ХХІ століття : дис. ... канд. мистецтвознав. : 26.00.01 «Теорія та історія культури». Київ, 2015. 469 с.
7. Швед М. Тенденції розвитку міжнародних фестивалів сучасної музики : монографія. Львів : Сполом, 2010. 440 с.
8. Яковлев О.В. Синергія культурних ідентичностей в сучасній Україні: [Монографія]. Київ: НАКККІМ, 2015. 236 с.

References

1. Boreyko G. D. (2010). Kulturne zhittya Rivnenschini u 50–60 roki XX stolittya: tendentsiyi ta osoblivosti rozvitku : dis. ... kand. ist. nauk : 26.00.01 «Teoriya ta istoriya kulturi»; Rivnenskiy derzh. humanitarniy un-t. Rivne. 227.
2. Zuev S. P. (2006). Suchasniy kulturniy prostir ta semlotika muzichnogo festivalyu (na materialah Harkova) : dis. ... kand. mistetstvozn. : 17.00.01 «Teoriya ta Istoriya kulturi». Sumskiy derzh. ped. un-t Im. A. S. Makarenka. Sumi. 207.
3. Skurativskiy V. (2012). Polittya. [Elektronniy resurs]. Rezhim dostupu : http://www.culturalstudies.in.ua/knigi_4.php.
4. Sugrobova Yu. Yu. (n.d.). Kulturotvorchist u dialozi traditsiy i novatsiy suchasnogo polietnichnogo suspilstva Ukrayini (krimskiy dosvid) : monografiya. Simferopol : Vidavnichiy tsentr KDMU. 352.
5. Troelnikova L. O. (2010). Narodna hudozhnya tvorchist (folklor) u dosvidi kulturotvorchoyi refleksiyyi. Visnik DAKKKIM : schokvartalniy naukoviy zhurnal. KiYiv: NAKKKIM. 2. 72–75.
6. Chernetska S. Yu. (2015). Festival folkloru v sotslokulturnih protsesah Ukrayini kintsya XX – pochatku XXI stolittya : dis. ... kand. mistetstvozn. : 26.00.01 «Teoriya ta Istoriya kulturi». Kiyiv. 469.

7. Shved M. (2010). Tendentsiyi rozvitku mizhnarodnih festivaliv suchasnoyi muziki : monograflya. Lviv : Spolom. 440.
8. Yakovlev O.V. (2015). Sinergiya kulturnih identichnostey v suchasniy Ukrayini: [Monografiya]. Kiyiv: NAKKKIM. 236.

Стаття надійшла до редакції 07.10.2018 р.

UDC 821.161.2

Bykova Tetiana

D.Litt, Associate Professor,
Professor of the Ukrainian Literature Department,
National Pedagogical University
named after M. P. Drahomanov
ORCID 0000-0002-8028-3535
nanan@meta.ua

Bykov Oleksander

Doctor of Law, Senior Researcher,
Academic Secretary, the Legislation Institute of the
Verkhovna Rada of Ukraine
ORCID 0000-0003-4965-696X
bykovasasha2000@ukr.net

THE HUTSUL CULTURE IN FICTIONAL PROSE OF THE BEGINNING OF THE XXth CENTURY: INTERPRETATION PECULIARITIES

The purpose of research is to reveal the image artistic features in the early twentieth century prose of the Hutsul culture – musical instruments and fingering, as well as the types of Hutsul dance. It is proved by the authors that they are the exponents of the regional national culture and can influence the inner world of a Hutsul. **The methodology** of research is based on the application of ideological, thematic, problematic, hermeneutic and semantic approaches. **The scientific novelty** is that for the first time the role of the Hutsuls' musical culture in the formation of their national outlook has been analyzed from the scientific point of view. **Conclusion.** It has been proved by the authors that the Ukrainian writers, using the elements of the Hutsul culture on the pages of their fiction, presented the Hutsul region as an area with its specific authentic culture. The writers noted the desire of the characters to exhibit their own temper and a special way of communicating with the world. The Hutsul text with the presentation of musical instruments and the Hutsul dances as a regional invariant contributed to creating the readers' view of the specificity of the Carpathian region and at the same time positioning of its inhabitants as the representatives of the Ukrainian nation.

Keywords: Hutsul culture; national conception of the world; text; interpretation; musical instruments; Hutsul dances.

Бикова Тетяна Валеріївна, доктор філологічних наук, доцент, професор кафедри української літератури Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова; Биков Олександр Миколайович, доктор юридичних наук, старший науковий співробітник, вчений секретар Інституту законодавства Верховної Ради України

Гуцульська культура в художній прозі початку ХХ століття: особливості інтерпретації

Мета дослідження полягає у розкритті художніх особливостей зображення у прозі початку ХХ ст. елементів музичної гуцульської культури – музичних інструментів, гри на них, а також видів гуцульського танцю. Доведено, що вони є виразниками національної культури краю, здатні впливати на внутрішній світ гуцула. **Методологія** дослідження базується на застосуванні культурологічного, ідейно-тематичного, художньо-проблемного, герменевтичного та семантичного підходів. **Наукова новизна** полягає в тому, що вперше у науковому дослідженні проаналізовано роль музичної культури гуцулів у формуванні їхнього національного світогляду. **Висновок.** Шляхом використання елементів гуцульської культури на сторінках художніх творів українські письменники презентували Гуцульщину як край зі своєю автентичною культурою. Літератори відзначали бажання героїв до експозиціонування власної вдачі та особливої манери спілкування зі світом. Як крайовий інваріант гуцульський текст із відображенням музичних інструментів, танців сприяв формуванню уявлення у читачів про специфічність Карпатського регіону і водночас позиціонував край як представників української нації.

Ключові слова: гуцульська культура; національний світогляд; текст; інтерпретація; музичні інструменти; гуцульські танці.

Быкова Татьяна Валерьевна, доктор филологических наук, доцент, профессор кафедры украинской литературы Национального педагогического университета имени М.П. Драгоманова; Биков Александр Николаевич, доктор юридических наук, старший научный сотрудник, ученый секретарь Института законодательства Верховной Рады Украины

Гуцульская культура в художественной прозе начала ХХ века: особенности интерпретации